

- додавання та формулювання речення, знаходження пропущених фрагментів тощо;
- конструювання складної відповіді в інтерактивному режимі;
- розв'язування контрольних завдань, які потребують знань, умінь і навичок в інтеграції з іншими предметними галузями.

ППЗ дозволяє викладачеві вести персональний облік результатів виконання учнями лабораторно-практичних і атестаційних робіт, додавати (створювати) нові та видаляти існуючі тести і задачі, адаптувати їх до контингенту учнів, особливостей регіону, до змін у технологіях, техніці й обладнанні. Оцінки, внесені до електронного журналу, викладач може переглянути в будь-який час. Для здійснення контролю за допомогою ППЗ, викладач має виконувати певні дії:

- узгодження стандартів виконання контрольних завдань, тестів (терміни, режим, особливості);
- регулярний коментар про успіхи учнів (особливо на початкових етапах навчання);
- узгодження готовності окремих учнів до виконання підсумкового тесту або іспиту;
- складання рейтингової таблиці успішності й активності учасників навчання в електронному журналі.

ППЗ може бути реалізований як у локальній мережі, так і на персональному комп'ютері. У випадку використання підручника в локальній мережі на сервері розміщується програма-оболонка, яка забезпечує підтримку всього комп'ютерного підручника.

Учні не мають доступу до сторінок, адресованих викладачеві.

ППЗ дає можливість викладачеві читати лекцію в комп'ютерному залі або аудиторії, обладнаних комп'ютером і проектором. З такою метою в цьому розділі сторінки викладача розміщено набір слайдів, відеороликів та іншого наочного матеріалу, необхідного для проведення лекції. Весь матеріал структурований за темами згідно з робочою програмою, і викладачеві нескладно завантажити необхідний матеріал для проведення лекції. Завдяки цьому електронний підручник можна використовувати для проведення лекцій. Викладач може звертатися до ППЗ для демонстрації того чи іншого процесу, пояснення схеми, ілюстрації тощо. Можна також проводити теоретичне

заняття в інтерактивному режимі за допомогою віртуальних тренажерів, включати певні компоненти інтерактиву, застосовуючи як традиційні, так й інноваційні педагогічні технології, методи і прийоми.

За допомогою ППЗ учні можуть відпрацювати знання, уміння і навички в групах і парах, виконуючи лабораторно-практичні або тестові роботи. Підручник може допомогти учневі в його самоосвіті, дати йому можливість працювати в індивідуальному темпі, опановуючи ту чи іншу тему, врахувати здібності, темперамент, рівень сформованості умінь і навичок та інші грані особистості.

ППЗ дозволяє під час атестації швидко й об'єктивно перевірити рівень навчальних досягнень учнів за чотирирівневою дванадцятибальною системою.

Список використаних джерел:

1. Бережний М.С. Інноваційні технології на уроках теоретичного навчання / М.С. Бережний, В.Д. Шубчинський // Матеріали VII Міжнародної конференції «Стратегія якості у промисловості і освіті» (3-10 червня 2011р., Варна, Болгарія) : у 3-х томах. – Дніпропетровськ-Варна, 2011. – Том 1: Якість у освіті. – 726 с. – С.272-275.
2. Бережний М.С. Проблеми апробації та впровадження курсу «Основи енергоефективності» у ПТНЗ / М.С. Бережний, В.Д. Шубчинський // Матеріали VII Міжнародної конференції «Стратегія якості у промисловості і освіті» (3-10 червня 2011р., Варна, Болгарія) : у 3-х томах. – Дніпропетровськ-Варна, 2011. – Том 1: Якість у освіті. – 726 с. – С.275-278.

The work includes questions on current issues of energy conservation and education of competent workers in this direction. Set of modern educational technologies allows individualized educational process taking into account the person of the pupil. It is the interactive process based on lichnostno-focused model of formation. Revealing specific features of each participant we stimulate it to search of the independent decision of problems, to self-education.

Key words: testing, basics of energy efficiency, energy saving, scheme management, management system, interactive process, innovative technologies, an information society, the electronic textbook, a training individualization, mobility, hypertext technologies, multimedia methods.

Отримано: 8.05.2011

УДК 37.016:53:37.015.311-053.6

В. С. Шуліка

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНОГО ІНТЕРЕСУ У ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ НА УРОКАХ ФІЗИКИ

У статті розглянуті фактори, що впливають на розвиток особистості на уроках фізики. Проаналізовано мотиви, які є найбільш вагомими у підлітковому віці та розглянуто типи темпераменту. Висловлено рекомендації, на основі проведеного аналізу, стосовно факторів, які доцільно враховувати для зацікавлення учнів фізикою, як навчальним предметом, під час розв'язування задач.

Ключові слова: підліток, пізнавальний інтерес, задача.

Оцінка розвитку особистості, її пізнавальних процесів відбувається виходячи з умов суспільства, у якому на даний момент існує індивід. Знання, уміння та навички мають відповідати вимогам та науково-технічному прогресу сьогодення. Використовуючи власні знання учень, а в майбутньому випускник, зіткнувшись із повсякденними, побутовими та суспільними проблемами та задачами має з легкістю їх розв'язувати та виходити з будь-якої складної життєвої ситуації, якщо навіть не переможцем, то особою – задоволеною власною діяльністю.

Для формування такої успішної індивідуальності важливо ще з шкільних років розвивати особистість, надавати та формувати у дитини різного роду мотиви, активно розвиваючи пізнавальний інтерес, як один із потужних засобів формування успішної особистості. Однак, щоб успішно проводити таку діяльність потрібно враховувати психолого-педагогічні особливості, які відбуваються в ди-

тячій свідомості у певний віковий період. Від правильного, інтегрованого і масштабного розвитку у школі «сьогодні» залежить успішне майбутнє дитини «завтра».

Проблема розвитку пізнавального інтересу під час навчально-пізнавальної діяльності учнів не є новою, нею займалися: Л.Г. Антипова, Г.К. Байдельнова, Н.М. Бібік, В.Б. Бондаревський, Б.Г. Друзь, В.А. Камишина, Г.В. Кувльницька, Л.В. Лохвицька, Н.Г. Морозова, Г.І. Щукина та інші.

Однак не в повній мірі розглядається розвиток пізнавального інтересу із врахуванням вікових особливостей та типів темпераменту учня. Розглядаючи навчання у школі, відповідно до вікової періодизації, найбільшого зацікавлення та уваги, на нашу думку, варто приділяти школярам середнього шкільного (підліткового) віку. Адже саме у цей період відбувається цілий ряд переломних моментів, що визначають подальший розвиток дитини та її вподобання. Розвиток пізнавального інтересу у цьому віці є найбільш

сприятливим та ключовим для успішного розвитку особистості. Особливої уваги заслуговує розвиток пізнавального інтересу на уроках фізики, оскільки вона тільки вводиться як навчальний предмет.

Метою нашого дослідження є розгляд факторів розвитку особистості підлітка. Визначити, що слід враховувати у середньому шкільному віці, щоб активно розвивати пізнавальний інтерес особливо під час розв'язування задач на уроках фізики.

Учні основної школи у своїй віковій групі потрапляють у період який називають перехідним, тобто підлітковий вік. У цьому віці в школярів здійснюється новий перехід, що виражений кількісними та якісними перетвореннями в їх організмі у психічному, фізичному та соціальному відношеннях. Переростають попередні дитячі інтереси. З'являються в перехідному періоді нові потреби, а також у середньому шкільному віці активно формуються нові інтереси. Школярам цього періоду характерним є прагнення до самостійності саморозвитку, що пояснює інтенсивне формування власної особистості. Адже розглядаючи важливі фактори розвитку особистості важливе значення у цьому процесі, окрім виховання, належить активності й самостійності самої особистості.

У зв'язку з цим всі фактори, що впливають на формування і розвиток особистості діляться на дві групи [7]:

- зовнішні (виховання і впливи зовнішнього середовища);
- внутрішні (переживання особи, її схильності та захоплення до чогось, відчуття).

У підлітковому віці педагогу необхідно сформувати позитивне зовнішнє середовище та вірно використовувати виховні (зовнішні) впливи. Якщо вихованець буде негативно відноситись до зовнішніх впливів, то його внутрішні фактори будуть направляти розвиток особистості в протилежному напрямку до того, який прогнозував вчитель. Педагогічний вплив учителя не знаходить свого позитивного ставлення у відчуттях, переживаннях та захопленнях дитини. Прикладом такої ситуації може бути випадок, коли педагог після розв'язання учнем задачі безпідставно занижив йому оцінку і той образився. В такому випадку усі заклики й переконання учителя до покращення рівня знань та успішності учнів будуть викликати відкрити або приховану протидію школяра.

Всі повчання, поради та зауваження учневі щодо покращення його успішності, будуть дієвими лише тоді, коли вони знайдуть позитивний відгук в свідомості школяра та перетворяться на пізнавальні та соціальні мотиви. Отже, варто сформувати, організувати та розвивати мотивацію навчання, щоб школяр розвивався правильно, був успішним та зацікавленим тим, що вивчає.

Вперше слово мотивація зустрічається у статті А. Шопенгауера «Чотири принципи достатньої причини». Одним ж із перших науковців пострадянського простору, який розглядав мотиви людської поведінки у своїх працях був Л.І. Петражицький.

На сьогоднішній день чіткого та загальноприйнятого означення мотивації не існує. Ряд науковців у своїх працях розглядають це поняття по різному. В.К. Вілюнас розглядає мотивацію як систему процесів, що відповідають за спонукання та дію. К.К. Платонов розуміє мотивацію як сукупність мотивів. У книгах Ж Готфруа та К. Мадсена присутня подібність у розумінні цього поняття, мотивація – набір факторів, що визначають поведінку, підтримують та направляють її. Вихід із цієї ситуації знаходить Є.П. Ільїн пропонуючи «розглядати мотивацію як динамічний процес формування мотиву (як основи вчинка)» [2].

Розглядаючи мотиви доцільним є виділити їх функції. Проаналізувавши функції мотивів виділяємо наступні: спонукаюча (пов'язана з виникненням стану необхідності й визиває мобілізацію енергії); направляюча (направлення енергії на певний об'єкт чи певну активність); стимулююча (пов'язана із продовженням спонукаючої і виявляється при реалізації наміру); управлінська (планування результату дії та способу його виконання); організуюча (дія мисленево

організується та ще не проявляється, це задум, а не його реалізація).

У психолого-педагогічних науках розрізняють дві групи мотивів: пізнавальні та соціальні, які в свою чергу діляться на підгрупи. До пізнавальних належать мотиви, що полягають в орієнтації школяра на: опанування нових знань, які йому цікаві (широкі пізнавальні мотиви); засвоєння способів одержання нових знань (навчально-пізнавальні мотиви); самостійне удосконалення способів одержання знань (мотиви самоосвіти). До соціальних – мотиви, що полягають у прагненні здобути нові знання: через розуміння необхідності навчатись (широкі соціальні мотиви); для отримання певної позиції в соціумі, щоб бути авторитетним (вузькі соціальні мотиви); для того, щоб учень міг не лише взаємодіяти з однолітками, але й усвідомлювати форми та способи цієї співпраці (мотив соціальної співпраці) [3].

Під мотиваційною сферою навчальної діяльності учнів у школі, в підлітковому віці, розуміються усі фактори, що впливають на навчально-пізнавальну активність. До них належать: мотиви, цілі, обов'язки, емоції, інтереси. Г. Розенфельд виділяє такі фактори мотивації навчання:

1. Навчання заради навчання, без задоволення від діяльності і без інтересу до предмету, що викладається.
2. Навчання без власних інтересів і користі.
3. Навчання для соціальної ідентифікації.
4. Навчання заради успіху або через страх до невдачі.
5. Навчання по примусу або під тиском.
6. Навчання, що базується на поняттях і моральних обов'язках або на загальноприйнятих нормах.
7. Навчання для досягнення цілей в повсякденному житті.
8. Навчання, яке базується на соціальних цілях, потребах і цінностях

Як бачимо усі ці фактори можна поділити на пізнавальні та соціальні мотиви. Мотиви, які є більш впливовими для особистості, вагоміше позначаються на успішній навчальній діяльності – є пізнавальні.

Однак перелік цих факторів не розкриває повністю особливості мотивації навчальної діяльності підліткового віку, розглянемо їх нижче.

Особливістю підліткового віку є формування в учнів стійкого інтересу до певного предмету, який не виникає в школярів миттєво, а формується поступово з накопиченням знань з даного предмету та опираючись на внутрішню логіку. Учня приваблює предмет більше тоді, коли він більше знає про нього та про те, де і як він може використати набуті знання з даного предмету у житті, усвідомити навколишній світ на базі цих знань. У школяра підліткового віку велике значення має оцінка, оскільки вона визначає його соціальний статус у класі. Дуже важливою є думка однолітків.

Характерним для цього періоду є проходження школярем оволодіння самоорганізації навчальної діяльності (самостійний перехід від одного виду діяльності до ін.) та становлення прогнозних форм (коригування та прогнозування кінцевого результату роботи до початку його виконання) своїх дій.

Середній шкільний вік є особливим і тому, що в цей період в школярів знижуються й змінюються мотиви навчання. Вони розуміють важливість навчання однак інші чинники в цьому віці діють в протилежному напрямку і часто перемагають. Необхідно постійно підтримувати мотив навчання [2].

Тому дуже важливо у даному віці розвивати пізнавальний інтерес, що стає виразнішим, стійкішим і змістовнішим. Він є більш високим рівнем мотиву ніж усі інші, яким учень керується повсякденно, а не в перспективі. Він є «самим особистісним» для дитини і не лише впливає на розвиток особистості підлітка, а й визначає її спрямованість. Пізнавальний інтерес стимулює бажання і прагнення школяра до відкриттів, довідатись більше та проникнути в раніше невідоме за будь-яких обставин, долаючи на цьому шляху неважливо які перешкоди та перепони. [1]

Постійне збільшення об'єму нової інформації, нових знань їх змістової і предметної сторони вимагає від учнів удосконалення способів їх набуття. Однак перед учнями

стоїть завдання не лише отримати знання й уміти використувати їх в розглянутих загальних прикладах, а й на практиці. Вивчаючи новий закон чи формулу діти розглядають загальні випадки їх використання, однак їм потрібно навчитись конкретизувати знання в потрібний момент, уміти відшукати лише ті які потрібні для розв'язання поставленої задачі. Бачити чи допоможуть нові знання для розв'язання раніше не розв'язаних задач та пояснення явищ навколишнього світу. Дуже влучно стосовно даної проблеми висловлюється К.А. Славська: «Знання як згусток чужої думки включаються в діяльність людини, виконуючи роль своєрідних знарядь виробництва і виступають в якості розумового оснащення для здійснення цієї діяльності... Проте різного роду операції є узагальненими способами дії, тоді як всяка ситуація носить одиничний, конкретний характер. Щоб співвіднести їх, щоб адекватно застосувати загальні положення до даної конкретної ситуації, потрібна розумова діяльність людини. Грубо кажучи, кожна дія не має на собі напису, де і коли вона має бути застосована» [4]. Це ще раз підкреслює важливість розв'язування цікавих задач із змістом близьким до життя та політехнічним змістом у шкільному курсі фізики. Щоб учні бачили природу та навколишній світ у завданнях, які вони розв'язують на уроках, а потім самостійно могли сформулювати для себе умову задачі, на основі проблеми яка існує, та розв'язати її, використовуючи набуті знання. Діти цього віку переходять від репродуктивної до продуктивної навчальної діяльності (від розв'язку задачі за зразком, до уміння самостійно розв'язати задачу нестандартним способом, зіставити кілька способів розв'язку однієї фізичної задачі).

Наповнюючи навчальний матеріал експериментальними, задачами із змістом близьким до життя, політехнічним змістом враховуючи вікові особливості школярів, їх інтереси та вподобання ми робимо урок більш цікавим. Розв'язуючи такі задачі, у підлітків проходить процес розвитку пізнавального інтересу та усвідомлення життєвої значущості отриманих знань. Розвиваючи пізнавальний інтерес ми формуємо в дітей уміння отримувати знання заради власного задоволення, а це є дуже важливим, тому що не завжди новий матеріал чи задачі для його закріплення мають зовнішню привабливість. К.Д. Ушинський так пише про це в своїх працях: «Звичайно, зробивши цікавим свій урок, ви можете не боятися надокучити дітям, але пам'ятаєте, що не усе може бути цікавим у навчанні, а неодмінно є і нудні речі, і мають бути. Привчіть дитину робити не лише те, що його цікавить, але і те, що не цікавить, – робити заради задоволення виконати свій обов'язок». На уроці мають бути не лише цікаві, а й водночас складні завдання. Завдяки внутрішній суперечності між тим, які знання є та які необхідні для розв'язання більш складної задачі відбувається не лише розвиток пізнавального інтересу та зацікавленість в предметі, а й розвиток особистості.

Враховуючи вікові особливості підліткового віку під час розв'язування задач спрямованих на розвиток пізнавального інтересу не варто випускати з уваги і такі індивідуальні особливості як типи темпераменту. Враховуючи які можливо найбільш коректно підібрати завдання, що розвивають задатки учня та помітити сферу діяльності в якій він найбільш успішний (емпірик, теоретик). В.О. Сухомлинський ще у 1961 році говорив про важливість розвитку у навчально-виховному процесі позитивно виявлених якостей особистості: «Головне – уміння помітити в кожній дитині його найсильнішу сторону, добитися того, щоб "живинка" отримала своє втілювання і розвиток в діяльності, щоб в дитині заблискала людська індивідуальність. Усвідомлення свого успіху в якійсь одній справі є для дитини могутнім джерелом моральної гідності, джерелом моральної стійкості і подолання труднощі в інших справах. Ту сферу діяльності, в якій найяскравіше проявляються інтелектуальні здібності дитини, потрібно уміло використовувати для його духовного підйому» [6].

У психологічній літературі знаходимо подібні означення темпераменту. Найбільш повним, серед яких, вважаємо визначення темпераменту О.М. Степановим та М.М. Фіцулою. Під темпераментом вони розуміють сукуп-

ність індивідуально-психологічних якостей, яка характеризує динамічний та емоційний аспекти поведінки людини і виявляється в її діяльності і спілкуванні.

Психологами визначено чотири основні типи нервової системи:

- сильний, врівноважений, рухливий тип – сангвінік;
- сильний, врівноважений, інертний тип – флегматик;
- сильний, нерівноважений тип – холерик;
- слабкий тип – меланхолік.

Сила нервової системи визначає її працездатність, врівноваженість – баланс між збудженням та гальмуванням, рухливість – швидкість зміни врівноваженості.

Проведемо коротку характеристику типів темпераменту та визначимо роль темпераменту у навчанні та праці. Сангвінік тип темпераменту для якого характерна висока швидкість виникнення та перебігу збудження та гальмування (лабільність), легкість у пристосуванні до нових умов (пластичність), та інертність не чутливість до змін умов (ригідність). Він швидко сприймає щось нове, активний у тому виді діяльності який привернув його увагу, яку він може швидко переключити, легко засвоює нові знання, уміння та навички. Люди з таким типом темпераменту врівноважені, енергійні, ініціативні та працьовиті. Активність (наскільки діяльна людина під час подолання перешкод) та реактивність (сила емоційної реакції на подразники зовнішнього та внутрішнього типу) збалансовані. У холерика висока активність та реактивність, реактивність переважає. Коли йому цікаво він здатен до високої концентрації уваги однак невисоким є вміння переключити її. Як і сангвінік за умови існування інтересу до певної справи може успішно себе у ній реалізувати, бути енергійним. Але за умови відсутності інтересу виявляє роздратованість. Може активно взятись до якоїсь справи і за крок до кінцевої мети усе кинути, втративши віру у свої можливості. Трохи гірше від сангвініка пристосовується до нових умов життя. Флегматику характерна низька міра чутливості до явищ дійсності (сенситивність). Емоції є тривалими, сильними однак виникають повільніше ніж у сангвініків та холериків і стримані у зовнішніх проявах. Тип темпераменту якому характерно завжди залишатись спокійним та безініціативним. Флегматику важко переключати увагу, має низький темп реакцій. Йому важко освоювати нові види діяльності, але в однотипній праці виявляє високу продуктивність, наполегливість і ніщо не може відірвати його від неї. Хоча флегматику характерна фіксація особистості на собі, своїх переживаннях, замкнутість та самоаналіз (інтроверт) однак йому властиві товариськість. Меланхолічному типу темпераменту на відміну від сангвініка і холерика характерною є низька лабільність, низька реактивність. Оскільки меланхолік інтроверт він важко звикає до нових умов, розгублений та не рішучий. Для того, щоб меланхолік успішно працював та виконував різні завдання йому потрібне стає середовище, постійне, незмінне оточення [5].

Оскільки сангвініки є дуже рухливими і їх увага часто відволікається на інші справи, то під час роботи з ними потрібно постійно підтримувати інтерес до розпочатої діяльності. Холерикам, які легко концентруються на одному об'єкті та не можуть швидко переключитись на інший, розвивати уміння переключення уваги та здійснювати перехід від звичних дій до нових поступово. Флегматикам та меланхолікам потрібно виділяти більше часу на засвоєння нового матеріалу з фізики та не вимагати від них миттєвих відповідей, дати їм час подумати. А меланхолічному типу темпераменту ще й створити сприятливі умови для цього

Однак типи темпераменту у чистому вигляді фактично не зустрічається. Людям характерне поєднання різних типів темпераменту, які називають змішаними. Особливості вияву окремих типів темпераменту змінюються з віком.

Узагальнюючи усе вищесказане можна зробити висновок, що формуючи та розвиваючи пізнавальний інтерес під час розв'язування задач на уроках фізики варто враховувати не лише особливості навчально-пізнавальної діяльності, а й вікові особливості учнів, їх вподобання та типи темпераменту. Враховуючи вищезгадані особливості під час розв'я-

зування задач ми зможемо розкрити позитивні якості особистості, зацікавити її фізикою як навчальним предметом. Визначальну роль у розвитку пізнавального інтересу відіграє не кількість розв'язаних задач, а якість запропонованих. Коли умова задачі викликає зацікавленість в її розв'язку. А враховуючи той факт, що у підлітковому віці проходить завершення етапу з визначеністю у майбутній професії, то під час розв'язування задач політехнічного характеру проводячи профорієнтацію, розповідаючи учням про позитивні сторони та наводячи приклади технічних спеціальностей, які на сьогоднішній день користуються невисокою популярністю, а необхідність висококваліфікованих спеціалістів у цій галузі з кожним днем зростає, ми наштовхуватимемо учнів на вибір професій потрібних завжди.

Подальшою перспективою дослідження бачимо у аналізі психологічних особливостей розвитку особистості школяра старшого шкільного віку (юнацький) та на основі проведеного аналізу розробці методичних рекомендацій для підвищення ефективності розв'язування задач на уроках фізики як важливого фактора успішності учнів.

Список використаних джерел:

1. Бібік Н. М. Формування пізнавальних інтересів молодших школярів / Н. М. Бібік. – К., 1997. – 90 с.

2. Ильин Е. П. Мотивация и мотивы / Е. П. Ильин. – СПб. : Питер, 2002. – С. 67, 257-259.
3. Настільна книга педагога : посібник для тих хто хоче бути вчителем-майстром / упоряд.: Андреева В. М., Григораш В. В. – Х. : Вид. група «Основа»; «Триада+», 2007. – С. 308-318.
4. Славская К.А. Мысль в действии / К.А. Славская. – М., 1968. – С. 78-79.
5. Степанов О.М. Основы психологии і педагогіки : навчальний посібник. – 2-ге вид., випр., доп. / О. М. Степанов, М. М. Фіцула. – К. : Академвидав, 2006. – 519 с.
6. Сухомлинский В.А. Неотложные проблемы теории и практики воспитания / В.А. Сухомлинский // Народное образование. – 1961. – № 10. – С. 55-56.
7. Харламов И. Ф. Педагогика : учеб. пособие. – 4-е изд., перераб. и доп. / И. Ф. Харламов. – М. : Гардарики, 200. – С. 78-81.

The considered factors which influence on development of personality on the lessons of physics. Reasons which are most ponderable in teens and the types of temperament are considered are analysed. Recommendations are expressed, on the basis of the conducted analysis, in relation to factors which it is expedient to take into account for the personal interest of students by physics as educational object during uniting of tasks.

Key words: teenager, cognitive interest, task.

Отримано: 16.07.2011

УДК 378.011.33:338.48

Г. П. Щука

Луганський національний університет імені Тараса Шевченка

СПЕЦИФІКА ФОРМУВАННЯ ЗМІСТУ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦЯ СФЕРИ ТУРИЗМУ

У статті розглядаються особливості функціонування індустрії туризму, які необхідно враховувати при формуванні змісту професійної підготовки фахівця цієї сфери: інтернаціоналізація економіки й туристської міграції, зростаючі інтеграція та регіоналізація в туристському секторі, багатофункціональність галузі, важливість особистісних якостей фахівця та ін.

Ключові слова: сфера туризму, кадри, зміст туристської освіти.

Постановка проблеми. На сторінках педагогічної преси тривалий час ведуться дискусії навколо організації професійної освіти: її зміст, теоретична та практична складові, їх співвідношення; визначення ключових та спеціальних компетенцій; орієнтація на підготовку вузькоспеціалізованого фахівця, готового до конкретної професійної діяльності, чи спеціаліста широкого загальнонаукового та загальнокультурного профілю тощо.

Туристська освіта проживає ті ж процеси, проте для неї вони ускладнюються тим фактом, що вітчизняна система підготовки кадрів для сфери туризму не має достатнього теоретичного підґрунтя та практичного досвіду, а сама галузь значно поступає темпам розвитку світовому туризму. В результаті вкотре приймаються стандарти, які не відображають потреби галузі, а кожен новий курс студентів напряму підготовки «Туризм» навчається за іншим навчальним планом.

Найперше завдання сьогодні – визначити на якого фахівця очікує галузь, якими компетенціями він повинен володіти, що особливе повинно відрізняти його від спеціаліста будь-якої іншої галузі. Для цього необхідно визначити специфічні риси та тенденції розвитку туристської індустрії, та яким чином вони впливають на формування змісту професійної підготовки фахівця цієї сфери.

Аналіз останніх досліджень з вирішення загальної проблеми та виділення невирішених питань. Професійна освіта в туризмі перебуває в стадії свого становлення. На сьогоднішній день ми маємо лише три докторські дисертації (В. Федорченка, Л. Кнодель, А. Коноха), ряд кандидатських (О. Фастовець, В. Полуда, Л. Грибова та ін.), окремі публікації, розпоршені по регіонам, проте жодного ґрунтовного дослідження з аналізом чинників, які визначають вимоги до змісту туристської освіти, її структури та системи нам не відомо.

Тому метою статті є визначення особливостей функціонування сфери туризму, які необхідно враховувати при формуванні змісту туристської освіти.

Виклад основного матеріалу. Зміст туристської освіти має бути похідним від тих вимог, які висуваються суспільством у цілому та сферою туризму, зокрема, до рівня підготовки своїх кадрів. Тому всі компетенції, якими повинен оволодіти студент вищого навчального закладу підрозділяються на загальні (називають ще універсальні, ключові, надпрофесійні) та спеціальні (вони ж: предметно-спеціалізовані, специфічні, професійні).

Зараз професійна діяльність все більше насичується позапрофесійними та надпрофесійними компонентами – вміння інтерпретації та аналізу результатів, трансферу технологій, використання комп'ютера, знання іноземних мов, екології, економіки та бізнесу, фінансові знання, навички маркетингу та збуту тощо. Ми не ставимо завдання охарактеризувати в даній роботі всю можливу номенклатуру таких функцій, виділимо основні з них: соціально-економічна, господарсько-виробнича, адміністративна, організаційна, навчально-виховна, координаційна, комунікативна, проєктувальна, саморегулятивна, політико-ідеологічна.

Професійні компетенції, в свою чергу, розподіляють на загальні (формуються на рівні галузі та складають загальний портрет працівника туристської індустрії), спеціальні (формуються на рівні спеціальностей і спеціалізацій) та вимоги компетентнісного характеру (здатність на практиці реалізувати набуті знання, вміння, навички в рамках конкретної професії). В кожній з цих груп можна ще виділити вимоги обов'язкового мінімуму, вимоги оптимальної норми та вимоги раціонального максимуму, як це пропонує С. Мутавчі [2].

Відповідно до ГСВО МОН України 6.140103-2010, 7.14010301-2010, 8.14010301-2010 спеціалізація в туристській освіті починається з п'ятого року навчання, тому при підготовці фахівця сфери туризму про формування компетенцій по спеціалізації мова не йде, а вимоги компетентнісного характеру визначаються за Національним класифікатором України ДК 003:2010 "Класифікатор професій" і повинні бути представлені в освітньо-кваліфікаційній характеристиці, яка, до речі, ще в стадії розробки.